

ILLEGALE DRUKKERS

Zonen wist daar door allerlei manipulaties nog eens enkele honderden tonnen aan toe te voegen. Soms werden hoeveelheden papier door 'kraken' in de wacht gesleept, maar dit papier was niet steeds onmiddellijk bruikbaar: het moest op maat gesneden worden (Bühmanns Papiergroothandel te Amsterdam werd daar wel bij ingeschakeld) – één geval is evenwel bekend waarin een groep die in het Gooi een illegaal blad uitgaf (*De Gooise Koerier*) enkele rollen papier door tien onderduikers met scheermesjes en scharen tot vellen van de gewenste lengte moest laten snijden, hetgeen twee weken zeldzaam eentonig werk met zich bracht.

Een drukker die een illegaal blad drukte, moest daar uiteraard het papier voor in huis hebben. De aanwezigheid van die voorraad sloot al een zeker risico in, want de bij een drukker aanwezige papiervoorraden werden af en toe gecontroleerd en moesten dan stuk voor stuk verantwoord worden. Dat was evenwel slechts het eerste risico dat de illegale drukker liep. Zetsel voor illegaal drukwerk viel niet weg te werken – het was òf korte tijd in het magazijn aanwezig (daar kon men het nog verstoppen) òf het stond open en bloot op de machine terwijl het 'ingesteld' werd, en tijdens het drukken zelf (dat geschiedde vaak 's nachts als het personeel er niet was – veel illegale drukkers werden dan door leden van hun gezin bijgestaan) vormden de stapels illegale bladen onloochenbaar bewijsmateriaal voor illegaal werk. Nu waren er in den lande vele duizenden drukkerijen, grote en kleine – het was de *Sicherheitspolizei* onmogelijk, ze alle regelmatig te controleren. Dat nam niet weg dat drukkers die illegaal drukwerk vervaardigden, al door de aanwezigheid in hun bedrijf van het belastende materiaal een groot risico liepen. Er zijn desondanks vele tientallen, misschien wel enkele honderden, veelal 'kleine', drukkers in den lande geweest (het precieze aantal staat niet vast), die dat risico aanvaard hebben door af en toe of (wat vaker voorkwam) regelmatig illegaal drukwerk te vervaardigen. Een zelfde risico liepen de zetterijen, als bij de productie van het illegale drukwerk van aparte zetterijen gebruik gemaakt werd, en ook de stype-inrichtingen wanneer van het zetsel matrijzen waren gemaakt (afdrukken in karton) waar men elders stypes van kon afgieten.¹ Alle zettters en drukkers moesten eind '42 aan de *Sicherheitspolizei* opgave doen van de lettersoorten die in hun bedrijf aanwezig waren – nadien kon de *Sicherheitspolizei* dus nagaan, welke zetterijen en drukkerijen in het

¹ Ook de clichéfabrieken die zulk een grote hulp verleenden aan de falsificatiegroepen, moesten vaak de illegale pers bijstaan: de 'kop' van het blad was steeds geclicheerd en er werden in verscheidene illegale bladen ook illustraties opgenomen die uiteraard steeds geclicheerd moesten worden. In totaal waren er in den lande evenwel slechts ca. 30 clichéfabrieken – diegenen die daar steun gaven aan de falsificatiegroepen en de illegale pers, voelden zich extra bedreigd.